

ΠΑΙΔΕΙΑ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΑΓΩΓΗ

«Σκοπός της παιδείας είναι να μας βοηθήσει να δώσουμε νόημα στη ζωή μας, να ερμηνεύσουμε το παρελθόν και να γίνουμε άφοβοι και ανοιχτοί στο μέλλον».

Έρμαν Έσσε

«Βακτηρία βίου εστί Παιδεία» Μένανδρος

«Η αμάθεια είναι η χειρότερη σκλαβιά» Α. Φρανς

Παιδεία γενικά θεωρείται η μόρφωση, η ευρύτερη καλλιέργεια του ανθρώπου αλλά και το σύνολο των διαδικασιών με τις οποίες επιτυγχάνεται η πνευματική, κοινωνική και ηθική ολοκλήρωση του ατόμου. Πρόκειται για «το κληροδοτούμενο από γενεά σε γενεά κεφάλαιο των πνευματικών αγαθών που σχηματίζεται μέσα στην ιστορία με τον ατομικό και συλλογικό μόχθο του ανθρώπου».

Ε. Παπανούτσος

Εκπαίδευση είναι η θεσμοθετημένη από το κράτος λειτουργία που έχει ως στόχο την παροχή συγκεκριμένων γνώσεων και την ανάπτυξη των διανοητικών και σωματικών δεξιοτήτων του ατόμου σε ειδικά ιδρύματα (το σχολείο, το Πανεπιστήμιο και άλλους φορείς). Είναι ο δυναμικότερος φορέας της παιδείας και αυτό εξηγεί το γεγονός ότι πολλές φορές η εκπαίδευση ως έννοια εξομοιώνεται με την παιδεία.

Ανθρωπιστικές σπουδές: αναφέρονται στη μελέτη του αρχαίου ελληνικού και ρωμαϊκού κόσμου και έχουν ως κέντρο τον άνθρωπο και τις ανώτερες ηθικές αξίες που θα πρέπει να τον χαρακτηρίζουν. Ο άνθρωπος ως ηθική και δυναμική οντότητα φέρει μέσα της σπέρματα τελειότητας. Ανθρωπιστική παιδεία: πρόκειται για ένα πρότυπο παιδείας που στοχεύει στην ολόπλευρη ανάπτυξη των στοιχείων της προσωπικότητας του ατόμου (πνευματικών, ηθικών, ψυχικών) με τις ανθρωπιστικές αξίες (ελευθερία, αξιοπρέπεια, μέτρο, ανθρωπιά, δημοκρατία, δικαιοσύνη, ισότητα).

Αγωγή: ανατροφή, διαπαιδαγώγηση, καθοδήγηση για την απόκτηση ήθους και σεβασμού στον άνθρωπο.

Τεχνοκρατική εκπαίδευση: αποβλέπει κυρίως στην επαγγελματική κατάρτιση του ατόμου, ώστε να είναι ικανό να αναλάβει και να ασκήσει αποτελεσματικά κάποιο επάγγελμα.

Δια βίου εκπαίδευση: η μακρόχρονη, ισόβια επαφή με την παιδεία, με τα πνευματικά αγαθά. Η συνεχής βελτίωση των γνώσεων και η παρακολούθηση του πολιτισμού στους διάφορους τομείς του. Προϋποθέσεις: ατομική θέληση και μέριμνα της πολιτείας. Σήμερα η ΔΒΕ παρέχεται από ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς.

Γνώση: το σύνολο των πληροφοριών που αποκτά κανείς και των παραστάσεων που σχηματίζει μέσω των αισθήσεων και της νοητικής επεξεργασίας των δεδομένων τους· ό,τι γνωρίζει κανείς για τον κόσμο (γνώση θεωρητική, εμπειρική, πρακτική, επιστημονική κλπ). Η γνώση είναι παράγοντας απελευθέρωσης του ανθρώπου (από φόβους και προκαταλήψεις).

Πληροφορία: κάθε ενημερωτικό στοιχείο που μεταδίδεται από μια πηγή (μέσο ενημέρωσης, κλπ) σε ένα δέκτη // κάθε στοιχείο που έχει ενδιαφέρον για κάποιον, που θα

ήθελε κάποιος να γνωρίζει // οτιδήποτε ασυνήθιστο, μη προσδοκώμενο λέγεται σε κάποιον (λεξικό Νέας Ελληνικής γλώσσας, Γ Μπαμπινιώτη)

Η σημερινή κατάσταση –προβλήματα

Παράγοντες της παιδείας

Ο όρος παιδεία, με την ευρύτερη έννοια, δεν αναφέρεται, βέβαια, μόνο στο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά συνδέεται με έννοιες, όπως η «μόρφωση», η «αγωγή» και η «κουλτούρα» και εμπεριέχει ένα πλήθος παραγόντων που επηρεάζουν την πνευματική ανάπτυξη και τη διαμόρφωση του ήθους και της συμπεριφοράς του ανθρώπου. Τέτοιοι παράγοντες (εκτός από την εκπαίδευση) είναι: η οικογένεια, τα μέσα ενημέρωσης, η θρησκεία, η τέχνη, η επιστήμη, οι θεσμοί και οι νόμοι της πολιτείας, το επάγγελμα και το κοινωνικό περιβάλλον.

Η αξία της παιδείας

Ως σύνολο των πνευματικών κατακτήσεων του ανθρώπου και συντελεστής της κοινωνικής ολοκλήρωσης του, η παιδεία αποβλέπει στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του νέου και την ομαλή ένταξη του στις κοινωνικές διαδικασίες. Πιο συγκεκριμένα:

Προσφορά της παιδείας στο άτομο

1. Εξασφαλίζει τη διεύρυνση των νοητικών δυνατοτήτων του (κρίση, αντίληψη, λογική, δημιουργική φαντασία) που επιτρέπουν την κατανόηση και ερμηνεία του φυσικού και κοινωνικού χώρου και τη διαμόρφωση μιας σφαιρικής και ολοκληρωμένης εικόνας του κόσμου. Διαμορφώνονται άτομα ικανά να αντιστέκονται στο δογματισμό και την προκατάληψη, να επεξεργάζονται τις πληροφορίες και να διατηρούν την αυτονομία και την ιδιαιτερότητα τους.
2. Ευνοεί τη συνειδητοποίηση και την ανάπτυξη των έμφυτων κλίσεων και δεξιοτήτων του (αυτογνωσία) με στόχο τη διάπλαση δημιουργικής προσωπικότητας. Προσανατολίζει επαγγελματικά το νέο σύμφωνα με τις έμφυτες κλίσεις και επιθυμίες του, αλλά και τις κοινωνικές συνθήκες και ανάγκες, ώστε να εξασφαλίσει την οργανική ένταξή του στις παραγωγικές δομές. Παράλληλα, εφοδιάζει το νέο με την απαραίτητη τεχνογνωσία και εμπειρία, προκειμένου να αντεπεξέλθει στον αυξημένο επιστημονικό και επαγγελματικό ανταγωνισμό της εποχής μας.
3. Καθιστά το άτομο ικανό να διακρίνει την ομορφιά στην καθημερινή ζωή, να βιώνει το ωραίο, να αποφεύγει την τυποποίηση της εποχής μας και την κυριαρχία του ψυχρού ορθολογισμού.
4. Καλλιεργεί τα αισθητικά κριτήρια και αυξάνει τη δεκτικότητα του ανθρώπου απέναντι στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος.
5. Εξευγενίζει το συναισθηματικό κόσμο του ατόμου παρέχοντας ποιότητα στις πράξεις και τη ζωή του.
6. Συμβάλλει στη συναισθηματική ωρίμανση του νέου μέσα από την ανάπτυξη της ικανότητάς του να κατανοεί και να ελέγχει τα συναισθήματά του.
7. Επιδιώκει τη διαμόρφωση ενός σταθερού κώδικα αξιών και συμπεριφοράς στις σχέσεις του ανθρώπου με τους άλλους, ώστε να έχει άξονες αναφοράς στη ζωή του και να προσανατολίζεται προς το ηθικά ανώτερο.
8. Προβάλλει υψηλά ηθικά πρότυπα· διαμορφώνει ηθική συνείδηση και ορθά κριτήρια στο άτομο, ώστε να διακρίνει το δίκαιο από το άδικο και να οδηγείται στην αυτοβελτίωση βιώνοντας τις ανθρωπιστικές αξίες.

Προσφορά της παιδείας στην κοινωνία

9. Στοχεύει στην κατανόηση της σημασίας των ηθικών αξιών για την κοινωνική συνοχή και την ανάπτυξη της κοινωνίας.
10. Ασκει το νέο στην ομαδική ζωή, την υπευθυνότητα και τη συλλογικότητα και προετοιμάζει τη δημιουργική ένταξη του στο σύνολο.
11. Ευνοεί την προσαρμογή του νέου σε ένα σύνολο αρχών και αξιών, που συνδέονται με την κοινωνική ζωή και συγκροτούν ένα σύστημα αναφοράς γι' αυτόν.

Προσφορά της παιδείας στην πολιτεία

12. Ενισχύει την επαφή με τους πολιτικούς θεσμούς και τις αξίες, τις δομές και την οργάνωση του πολιτικού χώρου και μεταδίδει τα στοιχεία του πολιτικού πολιτισμού μιας κοινωνίας.
13. Παρέχει ερεθίσματα πολιτικής σκέψης και προβληματισμού με στόχο τη διαμόρφωση προσωπικής κοσμοθεωρίας και την ιδεολογική συγκρότηση του ατόμου.
14. Εκπαιδεύει τους νέους στο δημιουργικό διάλογο, στην αποφυγή του φανατισμού και διαμορφώνει ελεύθερους, υπεύθυνους και ενεργούς πολίτες με δημοκρατικό ήθος.

Διακρατική προσφορά

15. Εξοικειώνει τους νέους με τις διάφορες εκφάνσεις του πολιτισμού (παράδοση, μνημεία, τέχνη, γλώσσα, αθλητισμός κ.ά.), ώστε να τις εντάσσουν στη ζωή τους, αναπτύσσοντας τη γόνιμη σκέψη και το δημιουργικό προβληματισμό.
16. Διαφυλάσσει και ενισχύει την εθνική και πολιτιστική ταυτότητα μέσα από την επαφή με τα δημιουργήματα του εθνικού πολιτισμού.
17. Αναπτύσσει το οικουμενικό πνεύμα, με τη γνωριμία της πανανθρώπινης παράδοσης και την κατανόηση της ενότητας του ανθρώπινου πνεύματος και του παγκόσμιου πολιτισμού.

Προβλήματα της σύγχρονης εκπαίδευσης

Παρά τις κατά καιρούς δομικές αλλαγές και την πρόοδο που συντελέστηκε στα εκπαιδευτικά μας πράγματα τα τελευταία χρόνια, αποτελεί κοινό τόπο ότι εγγενείς αδυναμίες του εκπαιδευτικού μας συστήματος και χρόνια προβλήματα υπονομεύουν το ρόλο του. Κύρια προβλήματα είναι:

1. Αδυναμία της εκπαίδευσης να ανταποκριθεί στις αυξημένες απαιτήσεις εποχής μας:
 - Ανεπαρκής υλικοτεχνική υποδομή, ελλείψεις σε τεχνολογικά μέσα και καθυστέρηση στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών.
 - Ελλιπής επιμόρφωση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών.
 - Απουσία μακροπρόθεσμου σχεδιασμού και οργάνωσης.Αποτέλεσμα είναι η εκπαίδευση να παράγει πτυχιούχους χωρίς την απαιτούμενη σύγχρονη, επιστημονική και επαγγελματική κατάρτιση.
2. Αναντιστοιχία της εκπαίδευσης με τις ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας:
 - Έλλειψη οργανωμένου επαγγελματικού προσανατολισμού, λεπτομερούς και έγκυρης ενημέρωσης για τις προοπτικές των σχολών -σύμφωνα με τις ανάγκες της εποχής- και τα κορεσμένα επαγγέλματα.
 - Μαζικός προσανατολισμός των νέων στα Α.Ε.Ι., με αποτέλεσμα το πλήθος των άνεργων πτυχιούχων και την υποβάθμιση των τεχνικών - χειρωνακτικών επαγγελμάτων.

Συνέπεια είναι η υποβάθμιση της αξίας των πτυχίων και της λειτουργίας των Πανεπιστημίων. Η όξυνση των κοινωνικών προβλημάτων και η διαιώνιση της χαμηλής παραγωγικότητας της ελληνικής οικονομίας.

3. Εξετασιοκεντρικός χαρακτήρας του εκπαιδευτικού συστήματος:

- Χρησιμοθηρική αντιμετώπιση της γνώσης και καλλιέργεια του ανταγωνισμού και της βαθμοθηρίας.
- Μηχανική αποστήθιση έτοιμων γνώσεων και παραμέληση της κριτικής ικανότητας και της προσωπικής αναζήτησης της γνώσης.
- Μετατροπή του σχολείου σε διαρκές εξεταστικό κέντρο, με αποτέλεσμα να αδυνατεί να επιτελέσει τους πλατύτερους παιδευτικούς του στόχους.

Αποτέλεσμα είναι η μεταλλαγή του Λυκείου σε «προθάλαμο» των Α.Ε.Ι., με συνέπεια να κινδυνεύει να απωλέσει τον αυτοτελή του ρόλο ως βαθμίδα της Γενικής Παιδείας.

Προτάσεις για τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση του σχολείου

Ο εκσυγχρονισμός και η αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στις αυξημένες απαιτήσεις της τεχνολογικά προηγμένης εποχής μας και να διαμορφώνει ανθρώπους με δεξιότητες και δημιουργική σκέψη, αποτελεί μια πρόκληση για την ελληνική κοινωνία. Για την επίτευξη αυτού του στόχου επιβάλλεται:

1. Εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στο σχολείο

- Χρήση των νέων τεχνολογιών που παρέχουν απεριόριστες δυνατότητες μάθησης και ωθούν την εκπαίδευση σε ενδιαφέρουσες αλλαγές. Εξοικείωση του μαθητή με τις νέες τεχνολογίες, ώστε να είναι προετοιμασμένος για τις υψηλές απαιτήσεις της τεχνολογικής εποχής μας.
- Εκπαίδευση του νέου στην αξιολόγηση, την επιλογή και κατανόηση των πληροφοριών.

2. Νέος ρόλος του εκπαιδευτικού στο σχολείο της δημιουργικότητας

- Αλλαγή του ρόλου του εκπαιδευτικού, ώστε από απλός μεταδότης γνώσεων να μετατραπεί σε συντονιστή της μαθησιακής διαδικασίας.
- Οργάνωση της διδασκαλίας με τρόπους που ενθαρρύνουν την πρωτοβουλία και τη συμμετοχή του μαθητή στο μαθησιακό περιβάλλον. Έμφαση στη βιωματική μάθηση και όχι στην απομνημόνευση έτοιμων γνώσεων.

3. Απαγκίστρωση του σχολείου από τη χρησιμοθηρική αντίληψη

- Αποσύνδεση του σχολείου από την ωφελιστική αντιμετώπιση της γνώσης και το αγχωτικό πνεύμα των εξετάσεων, που επιβάλλουν τη στείρα απομνημόνευση.

4. Σύνδεση εκπαίδευσης και οικονομίας

- Μακροπρόθεσμος σχεδιασμός για τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την οικονομία. Παροχή δυνατοτήτων και προϋποθέσεων στο νέο, για να αντεπεξέλθει σε ένα ανταγωνιστικό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον στην οικονομία, την επικοινωνία, την πολιτική και τον πολιτισμό.
- Ενίσχυση του φορέα επαγγελματικού προσανατολισμού των νέων με λεπτομερή πληροφόρηση και ενημέρωση για τα κορεσμένα επαγγέλματα και τις επαγγελματικές προοπτικές.

5. Διαμόρφωση πολυπολιτισμικής συνείδησης

- Εισαγωγή νέων μαθημάτων με αναφορές σε σύγχρονα θέματα, όπως για παράδειγμα στα ανθρώπινα δικαιώματα και προσαρμογή των σχολικών βιβλίων στις απαιτήσεις που

επιβάλλει η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και η πολυπολιτισμικότητα: προβολή της Ευρωπαϊκής ταυτότητας και απαλοιφή στερεοτύπων με στόχο την αποδοχή της διαφορετικότητας. Ανάδειξη της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας κάθε λαού, αλλά και των στοιχείων που συνδέουν τους λαούς μεταξύ τους.

Σχέση μαθητή - δασκάλου. Ο ρόλος του δασκάλου

Με βάση το κείμενο του σχ. Βιβλίου, σελ.248 «ΠΑΙΔΕΙΑ ΔΥΝΑΜΙΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΨΥΧΗΣ» (αποσπάσματα-επιχειρήματα)

- Εκείνο που περιμένει ο μαθητής (από το δάσκαλο) -ας είναι και ανεπίγνωστα- είναι κάτι πολύ πιο πλατύ και πολύ πιο βαθύ από το να πλουτίσει το μυαλό του με ορισμένα γνωστικά στοιχεία.
- Ο νέος γυρεύει να βρει στο δάσκαλό του τον οδηγό ζωής, κι έτσι που είναι ακόμα γεμάτος φλόγα και όνειρο και δίχως πείρα, έτσι που πιστεύει απόλυτα στην ηθική και πνευματική δύναμη του ανθρώπου, είναι το μόνο φυσικό να δοθεί ...στο δάσκαλό του που τον περιμένει άξιο να του δείξει το δρόμο για την κατάκτηση της ζωής.
- το χρέος του οδηγού είναι όχι να επιβάλει στην ανήσυχη, ξύπνια, νεανική ψυχή μια πίστη έτοιμη. Το χρέος του οδηγού είναι να του προβάλλει τις αξίες της ζωής, να του ξυπνήσει τον πόθο του καλού και τέλος να βοηθήσει να τονωθούν μέσα του οι δυνάμεις της ψυχής, αυτές που θα τον στηρίξουν να θεμελιώσει ο ίδιος την πίστη σε κάθε μεγάλη αξία της ζωής.
- Όπως ο μαθητής στο δάσκαλό του, το ίδιο βλέπει κι ο δάσκαλος το μαθητή του πιο πάνω απ' ό,τι πραγματικά στέκει, υπερτιμώντας τον πάντοτε, και ηθικά και πνευματικά. Η ατμόσφαιρα αυτής της αμοιβαίας πίστης και αγάπης δίνει στο νέο τον πιο βαρύ οπλισμό για να αντιμετωπίσει και αργότερα της ζωής τη δοκιμασία με απόλυτη δύναμη κι αισιοδοξία.
- Δεν ξεχνούμε βέβαια πως πέρα από την παιδεία υπάρχει και η φύση. Υπάρχουν αδυναμίες έμφυτες που και η καλύτερη διδασκαλία δεν μπορεί να τις ξεριζώσει. Όμως η σημασία του δασκάλου δείχνεται ακριβώς όταν ο μαθητής αγωνίζεται να πραγματώσει τον καλύτερο εαυτό του.
- Μας ενδιαφέρει η γνώση και η επιστήμη γενικά, τι προσφέρει στον άνθρωπο, όταν αρχίσει να την κατακτά, άσχετα ποιον ειδικό κλάδο αποφάσισε να ακολουθήσει στη ζωή του. Μας ενδιαφέρει αν καλλιεργεί την ψυχή του, αν τον κάνει άνθρωπο, άσχετα αν η επιστήμη αυτή είναι θεωρητική ή εφαρμοσμένη, φιλολογία, χημεία ή ιατρική.
- Όμως έξω από την επιστήμη υπάρχει κι ένας άλλος, πολύ πιο μεγάλος αντικειμενικός δεσμός που δένει το μαθητή με το δάσκαλο: η αγάπη της πατρίδας. Γιατί το έργο του επιστήμονα δεν είναι μόνο να γράψει πέντε-δέκα βιβλία, άξια να συντελέσουν στην πρόοδο της παγκόσμιας επιστήμης. Έργο του είναι ακόμα να προαγάγει υλικά και πνευματικά την πατρίδα του.
- Μέσα σ'αυτή την αμοιβαία σχέση αγάπης κι αυστηρότητας περνούν τα χρόνια της κοινής προσπάθειας, κι όταν φτάσει η ώρα του χωρισμού, ο ώριμος προπέμπει το νέο στη ζωή με την ευχή να γίνει κάποτε καλύτερός του.
- Υστερα από χρόνια πολλά σε μιαν άλλη πολιτεία ένας άνδρας άγνωστός σου να σε πλησιάσει, έπειτα να σου φανερώσει πως ήταν μαθητής σου κάποτε, και μια στιγμή να σου πει: «Μου είχες δώσει γνώσεις πολλές αλήθεια. Όμως αυτές δεν είχαν και τόση σημασία. Θα μπορούσα να τις βρω και σε βιβλία πολύ σοφότερά σου. Αυτό που με κάνει να μη σε ξεχνώ είναι κάτι άλλο: Είναι η πίστη και η αγάπη στον άνθρωπο που κατόρθωσες να στηρίξεις μέσα μου».